The debate between Classical Realism and Utopian Idealism on Collective Security in the Interwar Period

Bogdan Iulian Ranteş
PhD.

Abstract: The present study aims to analyze the main ideas of realism and utopian idealism in the international relations of the interwar period and how they have been applied. In the beginning, the exponential theories of the two currents issued by their most important representatives will be presented, focusing on the realists Edward-Hallet Carr and Hans Morgenthau. In the second part of the paper, the way the League of Nations functions according to the principles of utopian idealism and the causes that led to its failure at the beginning of the Second World War, as well as the most important critics brought by the realists, will be exposed. Finally, an analysis will be made of how realists believe that the League of Nations could have functioned effectively and would not have reached the outbreak of war.

Keywords: League of Nations, Edward Hallet-Carr, Hans Morgenthau, peace, war.

1. Principalele idei ale realismului şi idealismului utopic

Şcoala realistă a relaţiilor internaţionale îşi are originea în perioada dintre cele două războaie mondiale, însă maxima influenţă a realismului s-a consumat în timpul Războiului Rece, fiind într-o permanentă luptă de idei cu liberalismul. Odată cu prăbuşirea U.R.S.S. realismul a încetat să mai aibă o influenţă puternică asupra relaţiilor internaţionale, lăsând locul şcolilor alternative cum ar fi constructivismul sau postmodernismul. Pricipalii exponenţi ai realismului au fost (sau sunt) printre alţii Edward Hallet Carr, Hans Morgenthau, Henri Kissinger, Kenneth Waltz, Raymond Aron, John Hertz ş.a. .

Morgenthau merge până acolo încât identifică nu mai puţin de şase principii ale realismului politic. Primul dintre acestea consideră că politica este guvernată de legi obiective, cu rădăcini în natura umană. Al doilea principiu se referă la importanţa conceptului de interes, definit în termeni de putere. Acest concept este văzut ca nodul ce leagă raţiunea care încearcă să înţeleagă politica internaţională de faptele care trebuie înţelese. Următorul principiu este legat tot de interes, acesta fiind considerat esenţa politicii, şi nefiind afectat de circumstanţe de loc sau de timp. În emiterea acestui principiu Morghentau s-a inspirat din activitatea diplomaţilor din secolul XIX, chiar el recunoscând asta, citându-l pe lordul Salisbury care afirma că *singura legătură de uniune care rezistă între naţiuni este absenţa oricăror interese conflictuale*[1]. Principiul al patrulea se referă la moralitatea acţiunilor politice, realismul considerând că principiile morale universale nu pot fii aplicate acţiunii statelor, ci trebuie trecute prin filtrul circumstanţelor concrete ale timpului şi spaţiului. Penultimul principiu se referă la refuzul realismului politc de a identifica aspiraţiile morale ale unei naţiuni individuale cu legile morale care guvernează universul . În sfârşit ultima lege a realismului susţine autonomia sferei politice din punct de vedere intelectual.

La începuturile sale, teoria realistă se rezuma la a critica organizarea sistemului mondial din perioada interbelică, precum şi curentul care influenţa atunci gândirea factorilor de decizie, numit idealism, sau utopism conform lui E.H.Carr. De altfel, nenumăraţi autori consideră că acest realism clasic s-a născut practic din anti-idealism.

[1] Hans Morgenthau , *Politica între Naţiuni* , Bucureşti , Polirom , 2007 , p.50 .

BDD-A29533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:43 UTC)

Idealismul a apărut odată cu sfârşitul Primului Război Mondial, atunci când, după cum afirmă Steffano Guzzini, rolul diplomaţiei şi al războiului au fost regândite din temelii[2]. Noua politică avea ca scop găsirea cauzelor care au dus la începerea războiului, precum şi evitarea acestora pe viitor. Practic, în viziunea idealiştilor războiul trebuia contracarat prin orice mijloc, redefinind astfel înţelesul şi scopul politicii externe, ba chiar şi modalitatea de a concepe relaţiile externe. Ei vizau crearea unui mediu internaţional în care un război să fie imposibil de realizat, acest lucru putând fi făcut prin înlocuirea politicii puterii cu un sistem al securităţii colective. Astfel, comunitatea internaţională, în întregul ei. trebuia să se opună şi să împiedice într-un mod mai eficient folosirea ilegitimă a violenţei. Pentru realizarea acestui obiectiv era necesar crearea unui organism internaţional, din care să facă parte toate statele democratice, care urma să devină instrumentul diplomaţiei internaţionale. Printre primii care au adoptat această nouă mentalitate s-a numărat şi preşedintele de atunci al Statelor Unite, Woodrow Wilson.

Referitor la război, idealiştii au ajuns la concluzia că există două tipuri de cauze care au stat la baza izbucnirii războiului: obiective şi subiective. Cea mai importantă dintre primele este aceea că nu sistemul, ci guvernul unui stat este principalul vinovat în apariţia unui conflict, deoarece nu ţin cont de interesele propriilor cetăţeni. Cele vizate
sunt în special guvernele nedemocratice, împotriva cărora trebuiau luate măsuri. Principala cauză subiectivă este legată de activitatea vechii diplomaţii, condamnându-se faptul că deciziile se luau peste capul populaţiei, criticându-se de asemenea diplomaţia secretă[3], aceasta fiind considerată una din principlalele cauze ale izbucnirii Primului Război Mondial, cele două blocuri combatante fiind constituite în acest fel, în urma unor tratate secrete.

Primele critici realiste asupra acestui tip de politică au apărut încă din acea perioadă, însă lucrările care au stat la baza creării acestui curent au apărut imediat după sfârşitul războiulu . Cei doi analişti consideraţi a fi întemeietorii realismului clasic au fost Edward Hallet Carr şi Hans Morgenthau, iar lucrările lor de referinţă au fost *The Twenty Years Crisis* (Carr) şi *Politica între Naţiuni* (Morgenthau) .

Prima contradicţie între cele două curente a fost legată de rolul războiului în sistemul internaţional. În gândirea lor, idelaliştii considerau că, pentru ca evenimenetele din 1914 se nu se mai repete, războiul trebuia eliminat, militând pentru rezolvarea paşnică a oricărui conflict. În schimb realiştii, deşi erau şi ei motivaţi la acea vreme de limitarea conflagraţiilor, susţineau că războiul este un mijoc necesar, care nu trebuie neglijat. Mai mult realismul mergea până acolo încât considera că politica internaţională trebuia să se adapteze războiului total, pacea nefiind altceva decât o prelungire a acestuia.

Cel dintâi care a atacat idealismul a fost Carr, în ediţia secundă a lucrării sale amintite mai sus, apărută în 1946. El şi-a bazat atacul în primul rând prin contestarea existenţei armoniei intereselor, fiind de părere că idealismul are trei mari defecte: motivaţia este considerată prioritară faţă de interese, etica faţă de politică şi teoria faţă de practică, iar realismul este exact opusul acestor concepte. Cu alte cuvinte, realismul este o cercetare a consecinţelor, este empiric şi sceptic, adică analizează întâi urmările acţiunilor pe care urmează să le desfăşoare, apoi restul. De asemenea, nu judecă politica pe baza unui proiect teoretic anterior, ci se raportează la situaţia din prezent. De asemenea, realismul se raportează la principiul de ce este lumea nu ce este ea[4] .

Carr consideră că ideile idealiste cu privire la armonia intereselor îşi au originea în gândirea economică liberală, pe scurt numită politica *laissez-faire*.

El a susţinut că relaţia dintre realism şi utopie era dinamică şi dialectică. Chiar dacă era un critic sever al gândirii utopice din anii ’30 şi’40, el a recunoscut că realismul fără utopie ar putea degenera într-o *realpolitik* cinică: „*realismul consecvent exclude patru lucruri care par să fie ingredientele esenţiale ale oricărei reflecţii politice eficiente: un*

[2] Steffano Guzzini , *Realism şi relaţii internaţionale* , Iaşi , Institutul European , 1999 , p. 46 .
[3] *Ibidem* , p. 49..
[4] *Ibidem* , p.54 .

BDD-A29533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:43 UTC)

scop finit, un apel emoţional, un drept al judecăţiii morale şi o bază pentru acţiune "[5].

2. Aplicarea celor două teorii în sistemul internaţional din perioada interbelică

Influenţa gândirii idealiste din perioada interbelică s-a materializat imediat după sfârşitul Primului Război Mondial, atunci când a fost înfiinţată Societatea Naţiunilor, organismul internaţional ce a avut un rol esenţial în această perioadă. Principalul scop al acesteia era acela de a evita cauele care au stat la baza producerii Primului Război Mondial, ba mai mult mergea până la considerentul că războiul trebuie interzis definitiv. Într-un astfel de climat, Societatea îşi asuma rolul de a supraveghea punerea în aplicare a hotărârilor ce se luau în cadrul său, precum şi rolul de mediator în cazul în care apăreau conflicte interstatale, acestea fiind automat rezolvate pe cale paşnică. La aceste acţiuni trebuiau să participe activ toate ţările membre , astfel că pentru prima dată a fost pus în aplicare, la nivel mondial, sistemul securităţii colective. Sancţiunile pentru cei ce încălcau legea erau extrem de diversificate, pornind de la sancţiuni economice şi diplomatice şi ajungând până la utilizarea forţei colective în vederea asistării victimelor agresiunii. Organizaţia a fost înfiinţată în anul 1919, la iniţiativa preşedintelui american Woodrow Wilson care, după cum am spus mai sus, fusese printre primii oameni politici contaminaţi de aceast curent. În momentul creării, din ea au făcut parte toate ţările învingătoare din Primul Război Mondial , precum şi unele care au fost neutre. La scurt timp , S.U.A. au fost nevoite să se retragă, la presiunile Congresului, care dorea o revenire la politica izolaţionistă ce a caracterizat acest stat până la Primul Război Mondial, astfel că Liga Naţiunilor rămânea fără principalul pilon de susţinere şi în acelaşi timp garantul menţinerii securităţii colective.

De acest eveniment este legată şi una din direcţiile criticii realismului asupra idealismului şi anume faptul că, deşi se voia a fi o organizaţie globală, Societatea
Naţiunilor nu a avut decât pentru scurt timp printre membri săi, statele cele mai importante la nivel mondial, anume S.U.A. şi U.R.S.S.. Astfel, acţiunile organizaţiei nu puteau fi eficiente chiar dacă aceasta avea pretenţia ca orice stat, indiferent că era sau nu membru, să-i respecte deciziile.

Principala bază pe care se susţinea Liga Naţiunilor era menţinerea *statu quo*-ului realizat la Conferinţa de la Paris din 1919. Carr a afirmat că optimismul şi credinţa în securitatea colectivă ca şi instituirea Ligii Naţiunilor, creată pentru a o pune în aplicare,
s-au bazat pe ipoteza eronată potrivit căreia toate marile puteri din sistemul internaţional erau mulţumite cu *statu quo*-ul teritorial şi politic. Într-o lume de state suverane cu puteri inegale, aceasta era însă o improbabilitate. Prin urmare, conflictul dintre state nu era doar o consecinţă a eşecului de a se înţelege între ele, ci şi rezultatul inevitabil al unor aspiraţii
incompatibile care ar fi putut fi rezolvate doar prin negociere prin prisma echilibrului de putere şi nu făcându-se apel la principii „universale" de conduită morală. De aceea, el a respins ideea că pacea ar putea rezulta din reproducerea în relaţiile dintre state a proceselor juridice sau legislative care puteau fi impuse de state doar în spaţiul lor intern[6].

Afirmaţiile lui Carr sunt întărite de faptul că astfel de state, ce contestau statu quo-ul din 1919 existau chiar în rândul Societăţii Naţiunilor provocând chiar războaie, cum s-a întâmplat în cazul Japoniei şi al Italiei, care într-un final au fost nevoite să părăsească Liga.

Un alt reprezentant al şcolii realiste care a vorbit despre securitatea colectivă din perioada interbelică a fost Hans Morgenthau. El vede în aceasta cea mai importantă încercare făcută în mod oficial pentru a depăşi deficienţele unui sistem complet descentralizat de aplicare a dreptului[7]. P

[5] E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*, ediţia a doua, Macmillan,Londra, 1946, p.88.

[6] M. Griffiths , *Relaţii Internaţionale : şcoli , curente , gânditori* , Bucureşti , Ziua , 2003 , p. 26 .
[7] Hans Morgenthau , *op.cit.* , p. 320 .

BDD-A29533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:43 UTC)

entru a opera ca un instrument de prevenire a războiului Morgenthau este de părere că securitatea colectivă trebuia să îndeplinească trei precondiţii: *1) sistemul colectiv trebuie să fie capabil să genereze în orice moment o putere atât de covârşitoare împotriva unui potenţial agresor încât acesta să nu îndrăznească niciodată să conteste ordinea instituită prin respectivul sistem colectiv; 2) cel puţin acele state a căror forţă combinată ar îndeplini cerinţele de la 1 trebuie să împărtăşească o concepţie similară despre securitatea pe care sunt chemate s-o apere; 3) acele state trebuiesă fie dispuse să-şi subordoneze interesele politice opuse binelui comun definit în termenii apărării colective a tuturor statelor membre ale sistemului* [8].
Cu alte cuvinte, conform lui Morgenthau, securitatea colectivă pe care vroia să o impună Societatea Naţiunilor a fost inexistentă ea fiind mai mult formală şi fiind pusă în aplicare cu adevărat doar în câteva cazuri, ceea ce a condus de altfel şi la eşecul Societăţii în tentativa sa de a menţine cu orice preţ pacea şi statu quo-ul existent la nivelul anului 1919.

3. Concluzii

Această dezbatere dintre şcoala realistă şi cea idealistă a reprezentat prima dezbatere din istoria relaţiilor internaţionale. De altfel această disciplină şi-a cunoscut începuturile, ca ştiinţă chiar în această perioadă. Modul în care s-a desfăşurat Primul Război Mondial a pus pe gânduri întreaga clasă conducătoare din statele învingătoare. Era nevoie de un nou tip de politică externă şi de o nouă organizare la nivel mondial în vederea evitării producerii unei noi conflagraţii mondiale. Produsul acestei gândiri numite idealistă sau utopică a fost crearea în 1919 a Societăţii Naţiunilor, primul organism internaţional cu reprezentare la nivel mondial. Aceasta se angaja să menţină statu quo-ul existent la nivelul anului 1919 şi să asigure securitatea în lume. Principala idee a acestui organism era accea de interzicere a războiului prin orice mijloace, chiar dacă, după cum am văzut mai sus, în Pactul de constituire a Societăţii războiul se putea folosi în anumite condiţii.

De asemenea, la început, Societatea Naţiunilor se adresa doar statelor învingătoare în război, învinsele fiind, pentru moment, excluse.

Atacul realismului împotriva acestei stări de fapt a apărut imediat după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, acesta considerând influenţa idealistă asupra Societăţii Naţiunilor ca având o mare contribuţie la izbucnirea conflagraţiei mondiale. Principalul aspect de care se legau realiştii Carr şi Morgenthau era evitarea folosirii intervenţiilor militare în rezolvarea diferendelor ceea ce a dus, în majoritatea cazurilor, la o ineficienţă în menţinerea securităţii colective a acestei instituţii, iar în final la izbucnirea celui mai sângeros conflict din istorie.

Un alt aspect important văzut de realişti se referă la universalismul pe care Societatea Naţiunilor dădea impresia că il are. Aceasta avea pretenţia ca toate statele, indiferent că erau sau nu membre, trebuiau să-i respecte deciziile. Acest universalism era pe bună dreptate utopic atât timp cât din rândurile Societăţii nu făceau parte principalele puteri ale vremii. Mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă S.U.A. sau, de ce nu, U.R.S.S. ar fi atacat vreun stat membru al Societăţii Naţiunilor. Mă îndoiesc de faptul că Marea Britanie sau Franţa ar fi îndrăznit să ia o măsură împotriva americanilor .

Se pare că, mai ales spre finalul său, Societatea Naţiunilor ducea o politică temătoare încercând să prelungească cât mai mult ceea ce devenise inevitabil şi anume războiul. Aşa se explică faptul că a tolerat excesiv de mult comportamentul agresiv al unor state, cum ar fi spre exemplu Germania, principiile de bază ale organizaţiei fiind lăsate uitării. De asemenea Societatea îşi pierduse şi ultima umbră de legitimitate pe care o avea deoarece tot mai multe state se retrăgeau din aceasta, iar dezbaterile din cadrul Adunării Generale a acesteia devenind pur demagogice.

Aceiaşi realişti consideră că Al Doilea Război Mondial putea fi evitat dacă Societatea Naţiunilor ar fi dus o altfel de politică, mai agresivă faţă de cei care încălcau regulil şi, de ce nu , chiar să folosească forţa în vederea pedepsirii acestora. De altfel, unul din principiile de bază ale

[8] *Ibidem* , p.450.

BDD-A29533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:43 UTC)

realismului este acela că războiul este un mijloc necesar politicii externe, pacea fiind de fapt o prelungire a acestuia.

În concluzie, proiectul propus de idealişti în vederea asigurării statu quo-ului şi anume Societatea Naţiunilor a fost un fiasco total, nereuşind să atingă idealul propus , adică o societate perfectă dominată de pace în care războiul să nu existe. Acest ideal a fost, pe bună dreptate, catalogat de Carr ca fiind o utopie , aplicarea lui la societatea internaţională de la acea vreme fiind sortită eşecului.

BIBLIOGRAPHY

1. Carr, Edward Hallett, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*, ediţia a doua, Macmillan,Londra, 1946 .
2. Griffiths , Martin, *Relaţii Internaţionale: şcoli, curente, gânditori*, Bucureşti, Ziua, 2003 .
3. Guzzini, Steffano, *Realism şi relaţii internaţionale*, Iaşi, Institutul European, 1999 .
4. Morgenthau , Hans, *Politica între Naţiuni,* Bucureşti, Polirom, 2007 .

BDD-A29533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:43 UTC)